

Dobrodruzi, cestovatelé a obchodníci

CHANSKÝ WU-TI, ČANG ČCHIEN A OTEVŘENÍ HEDVÁBNÉ CESTY

Skutečné proniknutí Číny na západ a navázání přímých kontaktů se střední Asií má přímou souvislost s obranou proti severním kočovníkům. Po celé období dynastií Čchin a Chan největším vnějším nepřítelem obou říší byli Siungnuové, kočovný kmen, který v době vrcholu své moci na počátku 2. století před n. l. ovládal území od východního Mongolska až po Aralské jezero. Čas od času jejich jezdci zajížděli na jih a činili nájezdy do Číny. Na obranu před nimi postavili Číňané Velkou čínskou zed' – to však nestačilo. Po pádu říše Čchin, která na čas zmírnila útoky kočovníků, Siungnuové obnovili své nájezdy na území Číny a oslabovali moc chanského panovníka.

Nejdůležitějším obdobím nové dynastie Chan byla vláda císaře Wu-tiho (vládl 140–87 před n. l.). Byl šestým císařem dynastie a bylo mu pouhých šestnáct let, když nastoupil na trůn. Jeho vláda dlouhá více než padesát let byla jednou z nejslavnějších v čínských dějinách. V době, kdy Gaius Marius (asi 157–86 před n. l.) a Lucius Cornelius Sulla, zvaný Felix („Šťastný“, asi 138/134–78 před n. l.), významní římstí vojevůdci a státníci, vedli války ve Středomoří, císař Wu-ti budoval mohutnou říši, která se posléze rozkládala od severní Koreje na východě po střední Asii na západě.¹ Když se ujal vlády v říši, měl stále na mysli dvě věci – obranu a obchod.

V oblasti Tun-chuangy v dnešní provincii Kan-su kdysi žili Velcí Jüe-č'ové, kteří byli poraženi Siungnuy a zatlačeni daleko na západ až k řece Ili a odtud Wusuny zase vytlačeni k řece Kuej-šuej (dnešní Amudarja).² Wu-ti plánoval uzavření spojení se starými nepřáteli Siungnuů, aby mohl spolu s Velkými Jüe-č' zaútočit současně z východu i západu. Zároveň Wu-ti doufal, že by Jüe-č'ové mohli napomoci říši navázat obchodní styky se Západem. K navázání styků se vzdáleným budoucím spojencem potřeboval Wu-ti člověka fyzicky zdatného a zároveň uhlazeného vystupování, jenž by byl s to překonat náročnou cestu tisíce kilometrů dlouhou. Na tuto choulostivou misi si vybral velitele své palácové stráže Čang Čchiena (asi 200–114/113 před n. l.), zdatného muže neúplatné povahy, který se těšil plné důvěře svého císaře.

¹ Charakter Wu-tiho vlády nejlépe vystihuje jeho posmrtný titul – Wu-ti totiž doslova znamená „Bojovník císař“.

² Hlavní město Velkých Jüe-č'ů leželo pravděpodobně blízko Cholmu (též Chulm) v dnešní afghánské provincii Balch, v srdci Tocharestánu. – Viz A. F. P. Hulswé: *China in Central Asia. The Early Stage: 125 B.C.–A.D. 23*, s. 119.

45. Čang Čchien se vydává do střední Asie, freska z Mo-kao, Tun-chuang, asi 8. století, zdroj: <http://dunhuangfoundation.us/blog/2017/10/2/dunhuang-historical-art-cave-323-and-the-history-of-buddhism-in-china>.

S devadesáti devíti dobrovolníky se Čang Čchien roku 139 nebo 138 před n. l.³ vydal z hlavního města Chanské říše Čchang-anu směrem na západ, aniž věděl, kam se nakonec dostane a zdali se někdy vrátí zpět. Jedním z jeho průvodců byl jistý Kan-fu, snad Siungnu zajatý ve válce.⁴ Několik století poté zachytila tuto slavnou výpravu freska v jeskyni č. 123 jeskynního komplexu Mo-kao u Tun-chuang z období mezi lety 618 a 712. Zachycuje, jak se Čang Čchien loučí s císařem Wu-tim před svou cestou k Velkým Jüe-č'ům.

V Kansuském koridoru, kde byla tehdy pastviště Siungnuů, byl Čang Čchien se svým průvodem zajat a přiveden k *šan-jüovi*, který snad díky vlivu své čínské

³ Toto je tradiční datum, které se zdá být v rozporu s tím, že až roku 133 před n. l. podnikl Wu-ti první akce proti Siungnuům. Někteří vědci se proto domnívají, že Čang Čchien nemohl opustit Čínu před rokem 133 před n. l. Potom by se ale musela redukovat i délka jeho pobytu u Siungnuů (přes deset let) a délka jeho cesty (třináct let). – Srv. A. F. P. Hulswé: *China in Central Asia. The Early Stage: 125 B.C.–A.D. 23*, pozn. 774, s. 209–210.

⁴ Burton Watson: *Records of the Grand Historian of China. Han Dynasty II*. (Revised Edition). Translated by Burton Watson. New York, Columbia University Press 1993, s. 231.

manželky nedal Číňany zabít. Čang Čchien žil v siungnuském táboře přes deset let, dostal za ženu místní dívku, s níž měl několik dětí. Stal se výtečným znalcem Siungnuů a jeho znalost nepřítelů v neposlední řadě pomohla Chanům ke konečnému vítězství nad tímto kmenovým svazem.

Čang Čchien nikdy nezapomněl na svou misi k Jüe-č'ům a myslel na útěk. Nakonec příležitost našel a uprchl se svými průvodci dále na západ. Cestoval po „severní cestě“ jižně od Tchien-šanu, překročil Pamír a dostal se na území Ta-juanu (Fergana). Byl příznivě přijat místním vládcem a vybaven na další cestu tlumočníky a průvodci. Pokračoval dále na západ do Kchang-t'ü (v okolí Samarkandu, Sogdiana) a odtud se konečně dostal k Velkým Jüe-č'ům. Zde však zjistil, že „se rozhodli žít v míru a spokojenosti. Kromě toho, protože jsou dostatečně vzdáleni, přejí si udržovat svou vzdálenost od Chanů a nemají vůbec žádný zájem mstit se kočovníkům [tj. Siungnuům]“.⁵

Čang Čchien zůstal u Velkých Jüe-č'ů přes rok a poté se vracel „jižní cestou“ podél Nan-šanu (snad dnešní Čchi-lien-šan). Zde byl opět zajat Siungnuy – po roce jeho zajetí však *šan-ju* zemřel, Čang Čchien využil nastalého zmatku a se svou manželkou a jedním průvodcem uprchl. V roce 126 nebo 125 před n. l. se mu nakonec podařilo vrátit na chanský dvůr s podrobnými zprávami pro císaře potvrzujícími, že na západě existují vyspělé civilizace, s nimiž by Čína mohla rozvíjet výhodné vztahy. Za své zásluhy dostal úřad nejvyššího rádce paláce (čínsky *tchaj-čung ta-fu* 太中大夫 *tài zhōng dāfū*). I když se jeho diplomatické úsilí minulo účinkem, jeho cesta měla dalekosáhlý politický, vojenský a zejména obchodní význam, zejména díky podrobným zprávám císaři. Čang Čchienovy zprávy byly zahrnuty do dynastických analů v oddíle o Západním kraji, počínaje *Dějiny [Raných] Chanů*.

Ve své zprávě Čang Čchien mimo jiné uváděl, že když byl v Ta-sia, všiml si, že na tržištích u oblasti dnešního S'-čchuanu prodávají výrobky, které dobře znal z Číny. Ptal se, odkud je získávají, a dozvěděl se, že je dovážejí z Šen-tu, tedy severní Indie. „[Čang] Čchien pravil: »Když jsem byl v Ta-sia, viděl jsem tam bambusové hole z Čchiungu a [hedvábné] látky ze Šu. Když jsem se zeptal, odkud je získali, lidé z Ta-sia odpověděli: „Naši kupci je nakupují ve státě Šen-tu.““.⁶

Dozvěděl se mimo jiné také, že cesta z Ta-sia na jih do S'-čchuanu byla v podstatě bezpečná, bez nepřátelských Siungnuů a banditů. Ale je průchozí i cesta na jih do Indie? Tyto informace bylo třeba prověřit. Císař Wu-ti vyslal (zřejmě roku 124 před n. l.) na různé strany vyslance, aby zjistili průchodnost cest. Ti však byli po jednom tisíci až dvou tisících *li*⁷ zastaveni nepřátelskými kmeny. Podle některých údajů navštívil Čang Čchien i jihozápad. Na cestě ze Šu došel do Jie-langu,

⁵ Chan šu, kap. 61. Překlad v A. F. P. Hulswé: *China in Central Asia. The Early Stage: 125 B.C.–A.D. 23*, s. 209.

⁶ Chan šu, kap. 61. Překlad v HULSEWÉ, A. F. P.: *China in Central Asia. The Early Stage: 125 B.C.–A.D. 23*, s. 211.

⁷ *Li* (里 *lǐ*), čínská míle, měřila v době dynastie Chan asi 415,8 m.

starověkého státu či kmenové konfederace na částech dnešních provincií Kuej-čou, Jün-nan a S'-čchuan. Zde však byl zastaven kmenem Kchun-ming Iú a dále na jih se nedostal.

Čanský císař využil mimo jiné Čang Čchienovy informace o Siungnuech v severní expedici v letech 123–119 před n. l., jíž se účastnil i Čang Čchien jako vojenský velitel (čínsky *siao-wej* 校尉 *xiàowèi*). V roce 119 před n. l. se nakonec podařilo Siungnuy vytláčit dále na sever. Po skončení expedice císař Wu-ti jmenoval Čang Čchien do funkce velitele palácové stráže (čínsky *čung-lang-t'iang* 中郎將, 中郎將 *zhōnglángjiāng*) a vyslal ho na další misi, tentokrát k Wusunům, sídlícím tehdy v oblasti řeky Ili a jezera Issyk-kul.

Čang Čchien byl postaven do čela poselstva, jež čítalo „tři sta mužů, z nichž každý měl dva koně, a dobytka a ovcí bylo na deset tisíc. Nesl s sebou zlato, drahocennosti a hedvábní nesmírné ceny. A byl s ním velký počet vyslanců nesoucích insignie, aby mohli být vysláni do sousedních států, umožní-li to cesty“.⁸ Tentokrát byla cesta o něco snazší, neboť slavný chanský generál Chuo Čchü-ping (140–117 před n. l.) dva roky předtím dobyl Kansuský koridor a zatlačil Siungnuy dále na sever.⁹ Kromě toho měla cesta vést do končin, které Čang Čchien již znal. Když dospěl k Wusunům, vyslal posly na všechny strany – zejména do Ta-jüanu (Fergana), Kchang-t'ü (oblast Samarkandu, Sogdiana), k Jüe-č'üm, do Ta-sia (Baktrie), An-si (Parthie), Šen-tu (severozápadní Indie), Jü-tchien (Chotan) a Wu-mi (snad Kerija).

Mise opět nebyla úspěšná, protože Wusunové se, stejně jako předtím Jüe-č'ové, odmítli stát aktivními spojenci Chanů proti Siungnuům. Nicméně Čang Čchien přivezl císaři jako dar desítky koní chovaných ve Ferganě (Ta-jüanu), kteří vzbudili v hlavním městě obdiv. Zprávy o koních „potících krev“ (čínsky *chan-süe-ma* 汗血馬, 汗血馬 *hànxuèmä*) vyvolaly na císařském dvoře senzaci a císař Wu-ti po nich přirozeně zatoužil. „*Je tam [tj. v Ta-jüanu] velmi mnoho výborných koní. Tito koně potí krev a říká se, že jejich předci pocházejí od „nebeských koní“.* Jakmile Čang Čchien o tom řekl poprvé císaři Wuovi, císař vyslal posly s tisícem kusů¹⁰ zlata a zlatým koněm¹¹, aby žádali o výborné koně z [Ta] Jüanu.“¹²

⁸ HULSEWÉ, A. F. P.: *China in Central Asia. The Early Stage: 125 B.C.–A.D. 23*, s. 218.

⁹ Přestože se Chuo Čchü-ping dožil pouhých 24 let, a patří tak k nejmladším generálům čínských dějin, v bojích proti Siungnuům si vydobyl nesmrtelnou slávu. Císař Wu-ti mu po jeho smrti projevil nebývalou úctu tím, že mu blízko svého mauzolea (Mao-ling) západně od Si-anu nechal vybudovat nákladnou hrobku, kterou zdobí sochy a vlysy výjevů z generálových vojenských tažení.

¹⁰ Zlato se obvykle počítalo v jednotkách po jednom *t'inu* (asi 224 g). V chanských hrobkách byly nalezeny zlaté „koláče“ o ryzosti 0,990, které vážily asi 250 g, tedy o něco více než jeden chanský *t'in*. – Srv. A. F. P. Hulšewé: *China in Central Asia. The Early Stage: 125 B.C.–A.D. 23*, s. 134, pozn. 333.

¹¹ Jednalo se zřejmě o snadno přenosnou sošku vysokou asi 40 až 50 cm. – Srv. HULSEWÉ, A. F. P.: *China in Central Asia. The Early Stage: 125 B.C.–A.D. 23*, pozn. 334.

¹² *Chan šu*, kap. 96A. – HULSEWÉ, A. F. P.: *China in Central Asia. The Early Stage: 125 B.C.–A.D. 23*, s. 133–135.

Nebeští koně Starověké Číňany velmi přitahovali vysocí a silní koně (pojmenovaní „nebeští koně“), chovaní v Ta-jüanu (Fergana), který měl zásadní význam v boji proti kočovným Siungnuům. Ve válce Chanové Ta-jüan porazili. Následně posílali do středoasijských zemí a do seleukovské Sýrie četná poselstva, každý rok kolem deseti. Termín „nebeští koně“ (čínsky *tchien-ma*, 天马, 天馬 *tānmǎ*) vznikl pravděpodobně v době prvních kontaktů Chanské říše se Západem. Původně se takto označovali koně Wusunů, avšak když se Chanové seznámili s koňmi „potícií krev“, zjistili, že jsou ještě lepší. Protože věštba císaři Wu-timu předpověděla, že „božští koně mají přijít ze severozápadu“ (tedy z Ta-jüanu), a to se splnilo, císař přejmenoval wusunské koně na „koně nejzazšího západu“ (čínsky *si t'i ma* 西極馬, 西極馬 *xī jí mǎ*) a koně z Ta-jüanu na „nebeské koně“.¹³

46. Slavný „letící kůň“ z Kan-su (3. století), příklad „nebeského koně“ či „koně potíciího krev“ z Fergany, Provinční muzeum Kan-su, Lan-čou, Wikimedia Commons.

Poté, co se Čang Čchien roku 115 před n. l. vrátil do hlavního města Chanské říše, byl za své zásluhy o přiblížení Západu jmenován superintendantem státních návštěv (*ta-sing* 大行 *dàxíng*). Brzy po svém návratu (114 nebo 113 před n. l.) Čang Čchien zemřel. Rok po jeho smrti se vrátili jeho vyslanci s dary a často i obyvateli zemí, které navštívili. „*Poprvé státy severu tehdy vešly do styku s Chany. Byl to [Čang]*

¹³ Tuto událost, ke které došlo někdy mezi léty 121 a 113 před n. l., popisuje například kapitola 61 *Chan šu*. – Překlad viz tamtéž, s. 225–226.

Čchien, kdo razil cestu, a všichni, kdo tam pak šli jako vyslanci, zmiňovali jméno Po-wanga¹⁴ jako záruku dobré víry u vnějších států, které pak k nim měly důvěru.¹⁵

Čang Čchienovy expedice otevřely nové možnosti expanze Chanské říše, a to nejen politické, ale především obchodní. Čang Čchien na svých cestách totiž zjistil, že Západ má Číně za její hedvábi co nabídnout. Čang Čchienova dobrodružství inspirovala po staletí spisovatele a umělce. Dodnes je jeho jméno spojováno právě s otevřením Hedvábné cesty jako transkontinentální obchodní trasy, kde po dlouhou dobu hlavním zbožím dopravovaným na západ bylo právě čínské hedvábi.

POSELSTVA A OBCHODNÍCI MEZI VÝCHODEM A ZÁPADEM

Charakteristickou zvláštností obchodních styků po Hedvábné cestě bylo to, že se od počátku uskutečňovaly těž v jakési zastřené podobě – přinášení darů poselstvy a diplomatickými misemi. O tomto způsobu obchodu již v dobách počátku fungování Hedvábné cesty svědčí následující pasáž z Čang Čchienova životopisu v *Dějínách [Raných] Chanů*: „Nejprve byla zřízena komandérie Ťiou-čchüan¹⁶ pro komunikaci se státy na severozápadě. V důsledku toho bylo vysíláno více poselstev, která dosahovala zemí An-si, Jen-cchaj, Li-ťien, Tchiao-č' a Šen-tu. Poselstva se mohla na cestách navzájem vidět. Jediné poselstvo čítalo několik set lidí, bylo-li velké, nebo kolem sta, bylo-li malé. Dary, jež poselstva brala s sebou, byly podobné těm, které se posílaly za Po-wanga. Později se vysílání poselstev stalo rutinní záležitostí a jejich počet byl redukován. Každoročně bylo vysíláno maximálně deset a minimálně pět až šest chanských poselstev. Ta, jež se vydávala na delší vzdálenosti, vracela se po osmi nebo devíti letech, na kratší vzdálenosti po několika letech.¹⁷ Často se také stávalo, že po návratu poselstva se zjistilo, že vyslanci nakládali s dary jako s vlastním majetkem a po cestě je levně rozprodávali k vlastnímu prospěchu.¹⁸

Podobný obraz lze sledovat v popisu poselstev přicházejících do Číny ze Západu. Například za císaře Čcheng-tiho (vládl 33–7 před n. l.) bylo ze státu Ťi-pin (Gandhára) posláno poselstvo s dary. Císař se chystal poslat odpovědní poselstvo a poskytnout řipinské misi doprovod na zpáteční cestu. Před tím však varoval hodnostář Tu Čchin: „Před časem [král Ťi-pinu] osobně odvrhl odznaky [chanské autority] a jeho zločinnost sahá až do Západního kraje. Z tohoto důvodu se vztahy zhoršily

¹⁴ Po-wang byl Čang Čchienův šlechtický titul, který mu císař udělil v roce 123 před n. l. – *Chan šu*, kap. 61. Překlad v HULSEWÉ, A. F. P.: *China in Central Asia. The Early Stage: 125 B.C.–A.D. 23*, s. 213.

¹⁵ *Tamtéž*, s. 219.

¹⁶ Komandérie Ťiou-čchüan byla zřízena v roce 121 před n. l. na území dobytém na Siungnuech. Leží na území dnešního města Ťiou-čchüan v severozápadní části provincie Kan-su. Později byly zřízeny tři další komandérie – Čang-jie, Tun-chuang a Wu-wej – usnadňující čínské pronikání do střední Asie.

¹⁷ *Chan šu*, kap. 61. Překlad v HULSEWÉ, A. F. P.: *China in Central Asia. The Early Stage: 125 B.C.–A.D. 23*, s. 219–220.

¹⁸ Srv. např. Š'ťi, kap. 123, *Chan šu*, kap. 61.

a neexistovaly žádné styky [mezi Ťi-pinem a Chan]. Nyní litují svých dřívějších přečinů a přicházejí [s projevem pokory], avšak mezi těmi, kdo přinášejí dary, nejsou členové královské rodiny a šlechtici, jsou to všechno obchodníci a lidé nízkého původu. Chtějí vyměňovat zboží a obchodovat pod záminkou předložení darů. Tak jsme byli uvrženi do nesnázi tím, že poskytujeme vyslancům doprovod až k Visutému přechodu¹⁹. Přišli jsme lehkomylně o jakýkoli skutečný [zisk z jejich návštěvy] a stali jsme se objekty podvodu.²⁰

Tento „diplomatický obchod“ pokračoval i v pozdějším období. Zboží, které cizí poslové přiváželi, bylo přirozeně považováno za tributy na znamení poddanství čínským říším. Objem zasílaných darů dosahoval již od počátku značných rozměrů.

O prvních zahraničních obchodnících v „zemi Sérů“ máme zprávy z řeckých a římských pramenů. Za Claudiova²¹ principátu²² (41–54 n. l.), jak píše Gaius Plinius Secundus (Plinius Starší) ve své práci *Přírodověda (Naturalis historia)*, přibýlo do Říma poselstvo z ostrova *Taprobana* (z řeckého *Ταπροβάνη*, dnešní Šrí Lanka).²³ Jeho členové podávali podrobné údaje o obchodě se Séry, které popisovali jako lidi s ryšavými vlasy a modrýma očima (VI, 88). Není známo, kdo byli tito Sérové a zda je tak nazývali poslové z Taprobany nebo až Plinius. Popis obchodu s nimi však poměrně přesně popisoval způsob obchodu v Západním kraji a západní Číně v té době.²⁴

O něco později (mezi lety 50–100 n. l.) jistý Máés Titianós, obyvatel římské Sýrie a původem Makedoňan, dědičný kupec, posílal k Sérům své obchodní agenty. Na základě jejich zpráv sestavil itinerář, který se stal hlavním pramenem pro zeměpisné dílo Klaudia Ptolemaia. Cesta, popisovaná Máem Titianem, začínala u římského pohraničního města Hierápolis (dnešní Manbidž na severu Sýrie) na řece Eufratu a vedla přes Baktrii a Kamennou věž do hlavního města Séry. Sám Máés Titianós došel pravděpodobně až ke Kamenné věži. Informace o územích východně

¹⁹ Tzv. „Visutý přechod“ (čínsky *süan-tu* 县度, 縣度 *xuándù*, též 悬度, 懸度 *xuándù*) se podle *Chan šu* nacházel ve vzdálenosti 5 888 *li* západně od průsmyku Jang-kuan. Jednalo se o jakýsi přechod zavěšený na laněch přes neschůdné údolí někde v Pamíru. – Srv. HULSEWÉ, A. F. P.: *China in Central Asia. The Early Stage: 125 B.C.–A.D. 23*, pozn. 169, s. 99.

²⁰ *Chan šu*, kap. 96A. Překlad v HULSEWÉ, A. F. P.: *China in Central Asia. The Early Stage: 125 B.C.–A.D. 23*, s. 109–110.

²¹ Tiberius Claudius Cæsar Augustus Germanicus (původním jménem Tiberius Claudius Nero Germanicus, 10 před n. l. – 54 n. l.), římský císař vládnoucí od roku 41 až do své smrti.

²² Jako principát (latinsky *principatus*) se označovala raná forma císařské vlády v antické Římské říši od Octavia Augusta do Diokleciána, který zavedl dominát.

²³ O ostrově Taprobana v Indickém oceánu se jako první zmínil řecký cestovatel a geograf Megasthénés (Μεγασθένης / *Megasthénēs*, asi 350–290 před n. l.). Působil v Indii jako vyslanec krále Seleuka I. Nikátora (Σέλευκος Νικάτωρ / *Séleukos Nikátōr*, vládl 306–281 před n. l.), zakladatele Seleukovské říše. Na mapy je zakreslil Klaudios Ptolemaios kolem roku 150 n. l. Jméno bylo pravděpodobně odvozeno od starého indického jména Šrí Lanky *Tamraparni* (sanskrt) či *Tambapanni* (páli).

²⁴ Srv. P. JANKOV, I. V.: „Vostočnyj Turkestan v svete antičnych istočnikov“, s. 205–207 a Je. I. Lubo-Lesničenko: „Velikij selkovyj put“, s. 377.

od ní až do Séry získal jednak od svých obchodních agentů, jednak od jakéhosi čínsko-iránského průvodce.²⁵

O něco později jiný kupec, žijící v římském Egyptě, všeobecně známý pod jménem Pseudoarrianos, sestavil pravděpodobně ve 4. století zeměpisnou příručku *Přeplutí Erythrejského moře*. Autor v díle popisuje nejzazší severovýchod jemu známé *oikuméné* a píše kromě jiného i o obchodu Sérů s okolními zeměmi: „*uprostřed jejich [tj. Sérů] země leží velmi veliké město, nazývané Thina²⁶. Z něj se po souši přes Baktru²⁷ do Barygazy²⁸, a také přes Gangu do Limyriky²⁹, dopravuje sérská vlna, příze a plátno*“.³⁰

Tato díla, která měla zřejmě sloužit jako příručky obchodníků, putujících po Hedvábné cestě, se stala i podkladem pro přesná geografická díla Klaudia Ptolemaia. Některé důležité zastávky při cestě z Balchu jsou známy z antických pramenů pouze pod svými popisnými jmény, jako například Tábor obchodníků³¹, výše zmíněná Kamenná věž, Hory Kómédů³² apod.

První kontakty mezi Chanskou říší a Římem spadají do 1. století n. l. Tehdy se mezi oběma státy rozkládala mocná Parthská říše, která si chtěla udržet monopol na obchod hedvábím s Čínou. Proto se snažila překážet přímým stykům Chanské a Římské říše (čínsky *Ta Čchin*, Velká Čchin)³³. Římský historik Lucius Annæus Florus zaznamenává návštěvy četných poselstev, včetně „Sérů“ (Číňanů, spíše však ze střední Asie), k prvnímu římskému císaři Augustovi (*Imperator Caesar Divi filius Augustus*, 63 před n. l. – 14 n. l., vládl 27 před n. l. – 14 n. l.).

V roce 97, za vlády východochanského císaře Che-tiho (vládl 88–105), poslal tehdejší generální protektor Západního kraje Pan Čchao (32–102) do říše Ta Čchin jako svého vyslance jistého Kan Jinga. O Kan Jingovi najdeme dvě krátké zmínky

²⁵ Německý geograf Albert Herrmann uvádí, že Titianovi obchodní agenti byli zřejmě iránského původu a jejich zpráva byla napsána v iránském jazyce. – HERRMANN, Albert: *Das Land der Seide und Tibet im Lichte der Antike*. – Quellen und Forschungen zur Geschichte der Geographie und Völkerkunde. Bd. I. Leipzig 1938, s. 91, 126, 127.

²⁶ Jak je zřejmé z dalšího textu, *Thina* (Θῖναι) neoznačovalo město, bylo to jiné označení pro Čínu (srv. sanskrtské *Cinā* a podobná jména v dalších jazycích, včetně českého *Čína*) v době, kdy se ještě nepoužívalo jméno *Séri[k]a* (Σῆρι[κ]α). Pseudoarrianos používal poměrně staré mapy, které odpovídaly úrovni znalostí doby Eratosthena Kyrénského (asi 275–194 před n. l.). – P'JANKOV, I. V.: „Vostočnyj Turkestan v svete antičnych istočnikov“, s. 211.

²⁷ Baktra (u Ptolemaia Βάκτρα βασιλείων / *Báktra basileion*, „Baktra královská“) je dnešní Balch v severovýchodním Afghánistánu.

²⁸ Barygaza (Βαρυγάζα), starověká Bharuachča, dnešní Bharúč na severozápadě centrální Indie, významný přístav při ústí řeky Narmady do Kambhátského zálivu.

²⁹ Město v jižní Indii, snad v blízkosti Mangalúru.

³⁰ Citováno podle P'JANKOV, I. V.: „Vostočnyj Turkestan v svete antičnych istočnikov“, s. 210.

³¹ Pravděpodobně dnešní Irkeštam na kyrgyzsko-čínské hranici. Leží na cestě do Kašgaru.

³² Pravděpodobně historická oblast Karategin ve středním Tádžikistánu, na severozápadě Pamíru. Kómédové byli jedním z pamírských národů.

³³ Tak se ve starověku označovala jak Římská říše, tak podle kontextu Blízký východ či římská Sýrie (*Siria*).

v *Dějínách Pozdních Chanů* (Chou Chan šu). Z nich se dovídáme, že se Kan Jingovi nakonec do Římské říše dorazit ani nepodařilo. „V devátém roce [éry Jung-jüan, tj. 97 n. l.] Kan Jing, poslaný Pan Čchaem na západ, došel k Západnímu moři a vrátil se.“ „... Poté, co došel do Tchiao-č' k velikému moři, chtěl pokračovat dále. Majitelé lodí na západní hranici An-si [Parthie] mu řekli, že moře je velmi rozsáhlé a pro cestu tam a zpátky je třeba při dobrém větru tři měsíce a při slabém dvou let... Když to Jing uslyšel, vzdal se svého záměru.“³⁴

Z uvedené informace se však nedá přesně určit, kam až Kan Jing vlastně došel. „Západním mořem“ a „velikým mořem“ je míněno zřejmě Středozemní moře, k němuž však Kan Jing již nedorazil, jak je z textu zřejmé. Informaci o něm získal zřejmě v oblasti Eufratu, který tehdy tvořil západní hranici Parthské říše. V každém případě se dostal tak daleko, jako nikdo před ním a stejně jako Čang Čchien i on se vrátil s množstvím informací o zemích ve střední a západní Asii. Po Kan Jingovi na řadu století známe pouze jména buddhistických poutníků.

Z čínských pramenů je známo několik poselstev do Číny z říše Ta Čchin. V roce 166 n. l. přibyl přes Ž'-nan³⁵ do Číny jeden Říman, jenž tvrdil, že je vyslancem „krále An-tuna“.³⁶ Přinesl s sebou darem slonovinu, rohy nosorožce a želvovinu, které v Číně nebyly nijak vzácné, což však návštěvník ze Západu nemusel vědět. V *Dějínách Pozdních Chanů* je uvedeno, že šlo o první přímý kontakt mezi oběma zeměmi.³⁷

K dalším „oficiálním“ stykům mezi Římskou říší a Čínou došlo ve 3. století. Například roku 226 přišel do Ťiao-č' (nedaleko dnešní Hanoje) jistý římský obchodník. Prefekt ho poslal k panovníkovi jihočínské říše Wu (222–280), jemuž Říman vyprávěl o své zemi a jejích obyvatelích.

Čínské prameny přinášejí i informace o kontaktech s obchodníky ze státu Fulin, jak je v čínských pramenech označena Byzantská říše. Tyto kontakty potvrzují i byzantské prameny. Mezi prvními diplomaty-cestovateli po Hedvábné cestě ze Západu byl i byzantský diplomat Zémarchos (Ζήμαρχος), který v letech 568 až 570 podnikl cestu kolem Kaspického moře a Aralského jezera k vládci Západoturkického kaganátu, jehož sídlo bylo na území Východního Turkestánu. Jako první přinesl do Evropy zprávy o Aralském jezeře a potvrdil, že Kaspické moře je uzavřené.

³⁴ Chou Chan šu, kap. 118. – Přeloženo podle N. Ja. Bičurin (Iakinf): *Sobranije svedenij o narodach, obitavšich v Srednej Azii v drevnije vremena*. T. II., s. 217 a 225.

³⁵ Severní Vietnam, Tonkin, tehdy součást Chanské říše.

³⁶ An-tun je obvykle ztotožňován s římským císařem Markem Aureliem Antoninem Augustem (vládl 161–180). Podle čínského jména to ale mohl být i jeho předchůdce Antoninus Pius (Titus Fulvius Aelius Hadrianus Antoninus Augustus Pius, vládl 138–161). – PULLEYBLANK, Edwin George: „The Roman Empire as Known to Han China“, *Journal of the American Oriental Society* 119 (1), 1999, s. 71–79.

³⁷ Chou Chan šu, kap. 118. – Srv. překlad v N. Ja. Bičurin (Iakinf): *Sobranije svedenij o narodach, obitavšich v Srednej Azii v drevnije vremena*. T. II. Moskva–Leningrad, Izdatel'stvo Akademii nauk SSSR 1950, s. 227; HILL, John E.: *Through the Jade Gate to Rome: A Study of the Silk Routes during the Later Han Dynasty, 1st to 2nd Centuries CE*. Charleston, BookSurge 2009, s. 27 a další.